

GJÆTE KONGENS HARER

„STAA IKKE DER OG GLISP,“ SA KJÆRRINGEN,
„MEN KOM OG HJELP EN GAMMEL KROK“

9. 11. 1878 v. s. p.

STUDIE

Der var engang en livørsmand som havde givet op gaarden sin til odelsmanden. Men han havde tre sønner til, og de hedte Per og Paal og Espen Askeladd. De gik hjemme og vilde ingenting gjøre, for de havde det for godt, og selv syntes de at de var for gode til alting, og at ingenting var godt nok til dem.

Langt om længe havde Per faat høre at kongen vilde have en gjæter til at gjæte harerne sine, og saa sa han til faren at han vilde did, det kunde være passe til ham, for han vilde ikke tjene nogen ringere mand end kongen, sa han. Kallen mente det, at der nok kunde være arbeide som passed bedre, til ham end det; for den som skulde gjæte haren, fik være leug og let og ikke nogen daustok, og naar harerne tog paa at skjerpe og flyge, saa blev det anden dans end at rangle stuemellem.

Ja, det fik ikke hjelpe, Per vilde did og han skulde did, saa tog han skreppen paa nakken og labbed ned over bakken, og da han havde gaat

langt og længer end langt, kom han til en gammel kjærring, som stod med næsen sin i en vedkubbe og hakked, og da han fik se hvorledes hun rykked og sled for at komme løs, gav han sig til at storle.

„Staa ikke der og glisp,“ sa kjærringen, „men kom og hjelp en gammel krok; jeg skulde knerte sund lidt ved, saa fik jeg næsen min nedi her, og saa har jeg staat og rykket og slidt og ikke smagt madsmulen i hundrede aar,“ sa hun.

Men endda mere lo han Per; han syntes det var bare morro, og sa, at naar hun havde staat saa i hundrede aar, kunde hun altid holde ud hundrede til.

Da han kom til kongsgaarden, tog de ham til gjæter straks; det var ikke vondt om tjeneste der, og god niste og god løn skulde han have, og kanske prinsessen paa kjøbet; men om der kom bort en eneste af kongens harer, skulde de skjære tre røde remmer af ryggen hans og kaste ham i ormegaarden.

Saa længe Per var i fægaden og hjemhagen, havde han alle harerne i én flok; men da det led paa dagen, og de kom op i skogen, tog de til at skjene og flye over alle aasene. Per satte efter og rendte paa spræng, saa længe han kunde skjønne han havde én igjen, og da den sidste var borte, var han næsten sprængt, siden saa han ikke mere til dem.

Da det led paa eftermiddagen, rusled han paa hjemveien, og stod og kopte og kopte efter dem i grinden. Aa nei, der kom ingen harer; men da han kom hjem til kongsgaarden om kvelden, stod kongen færdig med kniven, og tog og skar tre røde remmer af ryggen paa ham, strødde pepper og salt i og kasted ham i ormegaarden.

Om en stund vilde Paal i veien til kongsgaarden og gjæte harerne til kongen. Kallen sa det samme til ham, og endda mere til; men han maatte afsted og han vilde afsted, der var ingen raad for det, og det gik hverken værre eller bedre med ham, end det gik med Per. Kjærringen stod der og rykked og sled med næsen i vedkubben, han lo og syntes det var bare morro, og lod hende staa der og hakke. Tjeneste fik han straks, der var ikke nei til det. Men harerne skjente fra ham bort over alle haugene, endda han sprængfløi, saa han pæsed og bar sig som en buhund i solsteg. Og da han kom hareløs til kongsgaarden om kvelden, stod kongen færdig med kniven paa traakken, og tog og skar tre brede røde remmer af ryggen paa ham og strødde pepper og salt i, og saa i ormegaarden med ham.

Da det led om en stund, vilde Askeladden i veien og gjæte kongens harer, og det sa han til kallen: han syntes det kunde være saadant høveligt arbeide for sig, at fare i skog og mark og bort efter jordbærbraatene og ræke efter en flok harer og ligge og sove og late sig i solbakkerne stundomtil.

Kallen mente at der nok kunde være arbeide som høvde bedre for ham; gik det ikke værre, saa gik det vist ikke bedre med ham, end det havde gaat med brødrene hans; den som skulde gjæte kongens harer, fik ikke drage sig som en daustok med blyladder paa, eller som en flue paa en tjærekost; og naar de tog til at skjene i solbakkerne, blev det anden dans end at fange lopper med votter paa; den som skulde slippe fra det med hel ryg, fik være mere end leug og let, og flyge maatte han værre end et tørt skind og en fugleving.

KONGENS HARER

Ja, det fik ikke hjelpe hvorledes det var, sa Espen Askeladd; han vilde til kongsgaarden og tjene kongen, for nogen ringere mand vilde han ikke tjene, sa han, og harerne skulde han nok gjæte, de kunde vel ikke være stort værre end gjeten og kalven. Saa tog Askeladden skreppen paa nakken og labbed ned over bakken.

Da han havde gaat langt og længer end langt, saa han tog til at blive rigtig sulten, kom han til den gamle kjærringen som stod med næsen i vedkubben og rykked og sled og vilde løs.

„God dag, gamlemor,“ sa Askeladden; „staar du der og bryner næsen din, din stakkars krok du er?“ sa han.

„Nu har ingen kaldt mig mor paa hundrede aar,“ sa kjærringen; „men kom nu og hjælp mig løs, og giv mig saa lidt at leve af, for jeg har ikke havt mad i min mund i al den tid; saa skal jeg gjøre dig et morsstykke igjen,“ sa hun.

Ja, han syntes nok hun kunde trænge til baade mad og drikke da, sa Espen Askeladd.

Saa kløvde han kubben for hende, saa hun fik næsen ud af vedsprungen, og satte sig til at æde og delte med hende, og kjærringen havde god madhug, det kan en nok vide, saa hun blev ved brorparten af nisten.

Da de var færdige med det, gav hun Askeladden en pibe, som var slig, at naar han blaaste i den ene enden, saa spredte det sig til alle kanter, det som han vilde have bort, og naar han blaaste i den andre, saa sanked det sig sammen igjen; og om piben blev borte eller kom fra ham, saa fik han den igjen, bare han ønsked den tilbage. „Det var meget til pibe,“ tænkte Espen Askeladd.

Da han kom til kongsgaarden, tog de ham til gjæter straks, det var ikke vondt om tjeneste der, og kost og løn skulde han have, og var han istand til at gjæte kongens harer, saa ingen kom bort, skulde han kanske faa prinsessen ogsaa; men kom der bort nogen af dem, om det saa ikke var mer end en hareunge, skulde de skjære tre røde remmer af ryggen hans, og kongen var saa sikker paa det, at han gik bort og brynte kniven med det samme.

Det skulde være en smal sag at gjæte disse harerne, mente Espen Askeladd; for naar de gik ud, var de mest saa tamme som en saueflok. Og saa længe han var i fægaden og i hjemhagen, havde han dem ogsaa i flok og følge, men da de kom op under skogaasen, og det led til middags, saa solen tog til at brænde og skinne i braater og lier, tog de paa at skjerpe og skjene bort mellem alle haugene.

„Eia mei da! hei vil du gaa!“ skreg Espen Askeladd og blaaste i den ene enden af piben, saa de fór til alle verdens kanter, og borte var de. Men da han kom frem paa en gammel kullebund, saa blaaste han i den andre enden paa piben, og før han vidste ordet af det, var harerne der og stod i rad og række, saa han kunde se dem over, som en trop soldater paa en eksersérmo. „Det var meget til pibe,“ tænkte Espen Askeladd. Saa la han sig til at sove borti en solbakke, og harerne skjente og sytte sig selv til kveldstid; da blaaste han dem sammen igjen, og kom frem til kongsgaarden med dem som med en saueflok.

Kongen og dronningen, og prinsessen med, de stod i svalen og undredes paa hvad dette var for en kar, som gjætte harerne, saa han kom hjem med dem igjen, og kongen tællend og regned dem, og pegte med fingeren og regned dem igjen, men der var ikke borte saa meget som en hareunge engang. „Det var gut det!“ sa prinsessen.

Den næste dag fór han til skogs og skulde gjæte igjen. Men som han laa og lated sig i en jordbærbraate, sendte de stuepigen i kongsgaarden bort til ham, for at hun skulde faa greie paa hvorledes det gik til at han var kar for at gjæte kongens harer saa vel.

Han tog frem og viste hende piben, og saa blaaste han i den ene enden, saa de fór som en vind bort over alle hauger og aaser, og saa blaaste han i den andre, saa de kom travende hjem paa braaten og stod paa række og rad igjen.

Det var en artig pibe, syntes stuepigen; hun skulde gjerne give hundrede daler for den, om han vilde sælge den, sa hun.

„Ja, det er meget til pibe,“ sa Espen Askeladd, og for penger var den ikke til fals, men vilde hun give ham de hundrede dalerne og en kys for hver daler, saa skulde hun faa den, sa han.

Ja da, det skulde hun gjerne gjøre; hun skulde gjerne give ham to for hver daler, og tak til.

MEN HARERNE SKJENTE FRA HAM
BORT OVER ALLE HAUGENE

Saa fik hun piben. Men da hun kom frem til kongsgaarden, var piben borte, for Espen Askeladd havde ønsket den til sig igjen, og da det led til kvelds, kom han hjem med harerne sine som med en anden saueflok, og alt det kongen regned og pegte og tællend, saa hjalp det ikke, der mangled ikke et haar.

Den tredje dagen han gjætte, sendte de prinsessen i veien, for at hun skulde faa piben fra ham. Hun gjorde sig blid som en lerke, og saa bød hun ham to hundrede daler, om han vilde sælge hende piben, og sige hende hvorledes hun skulde bære sig ad for at faa den vel hjem med sig.

„Ja, det er meget til pibe,“ sa Espen Askeladd; og den var ikke til fals, sa han, men det var det samme, han fik gjøre det for hendes skyld, vilde hun give ham to hundrede daler og en kys paa kjøbet for hver daler, saa skulde hun faa piben, og vilde hun beholde den, fik hun passe vel paa den, det var hendes sag det.

Det var en høi pris paa den harepiben, syntes prinsessen, og hun kvidde sig ligesom for at give ham kyssene; men siden det var i skogen, saa ingen saa det eller hørte det, saa fik det skure, for piben maatte hun have, sa hun. Og da Espen Askeladd havde faat det han skulde have, saa fik hun

piben, og hun gik og holdt og fingred paa den hele veien; men da hun kom til kongsgaarden og skulde tage den op, var den borte mellem fingrene paa hende.

Den næste dag vilde dronningen selv i vei og faa fra ham piben, og hun mente nok hun skulde have piben med sig ogsaa.

Hun var mere knepen paa skillingen og bød ikke mer end femti daler, men hun maatte lægge paa, saa det blev tre hundrede. Askeladden sa det var meget til pipe, og det var et rent skambud, men for hendes skyld fik det være det samme; vilde hun give ham tre hundrede daler og en smeldkys paa kjøbet for hver daler, saa fik hun have den. Det fik han velmaalt, for paa det slaget var hun ikke saa pruten.

Da hun havde faat piben, baade bandt hun den fast og gjemte den vel attpaa; men det gik ikke hende et haar bedre end de andre, for da hun skulde tage den frem, var piben borte, og om aftenen kom Espen Askeladd hjemdrivende med kongens harer som med en tam saueflok.

„Det er skrap alt ihop,“ sa kongen; „jeg faar nok i veien selv, skal vi faa fra ham denne skarvepiben; det blir ikke anden raad, kan jeg skjønne.“ Og da Espen Askeladd var kommet vel til skogs med harerne den næste dagen, saa strøg kongen efter, og fandt ham i den samme solbakken som kvindfolkene havde været i kastelag med ham.

Ja, de var fine venner og vel forligte, og Espen tedde ham piben og blaaste baade i den ene og i den andre enden paa den, og kongen syntes det var en artig pipe, og vilde endelig kjøbe den, om han saa skulde give tusen daler for piben.

„Ja, det er meget til pipe det,“ sa Espen Askeladd, „og for penger er den ikke til fals,“ sa han; „men ser du den hvide merren der nede?“ sa han og pegte bort i skogen.

„Ja, det er min egen hest, det er Hvita det,“ sa kongen; den var han god for at kjende selv.

„Ja, vil du gi mig tusen daler og kysse den hvide hoppen som gaar nedi myren bag ved den store furuen, saa skal du faa piben min.“

„Er den ikke til fals for nogen anden pris?“ sa kongen.

„Nei, den er ikke det,“ sa Espen.

„Ja men jeg faar vel lov at lægge silkelømmetørklædet mit imellem?“ sa kongen.

Det kunde han faa lov til, og saa fik han piben og la den i pengepungen sin, og den stak han i lommen og knapped vel til for den, og saa strøg han afsted paa hjemveien; men da han kom til kongsgaarden og vilde tage frem piben, var det ikke likere med ham end med kvindfolkene, han hadde ikke

piben mer end de havde den; og Espen Askeladd kom hjemdrivende med hareflokkene, og der mangled ikke et haar.

Kongen var baade hask og harm, fordi han havde narret dem allesammen og snydt ham for piben ogsaa, og nu skulde han miste livet, det var ikke noget at spørge om; og dronningen sa det samme, det var bedst at rette en saadan bedrager paa fersk gjerning.

Espen mente det at det hverken var ret eller rigtigt, for han havde ikke gjort andet end det de havde sagt han skulde gjøre, og saa havde han verget ryggen og livet sit, saa godt han kunde.

Saa sa kongen at det fik være det samme: var han god for at lyve det store bryggekarret saa fuldt at det randt over, saa skulde han faa beholde livet.

Der var hverken noget langt eller vanskeligt arbeide det, det trodde han sig vel til, sa Espen Askeladd. Og saa tog han paa at fortælle hvorledes det var gaat med ham fra først af; han fortalte om kjærringen med næsen i stubben, og ret som det var, saa sa han: „jeg maa noget lyve ihop, skal karret bli fuldt“; saa talte han om piben han fik, og om stuepigen som kom til ham og vilde kjøbe den for hundrede daler, og om alle kyssene hun maatte give attpaa borte i skogbakken; og saa talte han om prinsessen, hvorledes hun kom til ham og kyssed ham saa vel for piben, saa ingen saa eller hørte det, borte i skogen — „jeg maa noget lyve ihop, skal karret bli fuldt,“ sa Espen Askeladd; saa talte han om dronningen, hvor nøie hun var paa skillingen, og hvor flongs hun var med smeldkys — „jeg maa noget lyve ihop, skal karret bli fuldt,“ sa Espen Askeladd.

DA HUN SKULDE TAGE DEN
FREM, VAR PIBEN BORTE

„Nu synes jeg det er temmelig fuldt, jeg,“ sa dronningen.

„Aa inte,“ sa kongen.

Saa tog han paa at tale om at kongen kom til ham, og om den hvide hoppen som gik nedi myren — og om han vilde have piben, saa fik han — saa fik han — „ja, med forlov, jeg maa noget lyve ihop, skal karret bli fuldt,“ sa Espen Askeladd.

„Holdt, det er fuldt, gut!“ skreg kongen, „ser du ikke det flømmer over bredden paa bryggekarret?“

Saa syntes kongen og dronningen at det var bedst han fik prinsessen og halve riget; der var ingen raad for det.

„Det var meget til pipe det,“ sa Espen Askeladd.

Efter Schneiders udkast

„HOLDT, HOLDT, DET ER FULDT, GUT!“
SKREG KONGEN